

QUEER TEORİ VE AKTİVİST SANAT

Dr. Öğr. Üyesi Seda LİMAN TURAN¹

ÖZ

Bu araştırmada, cinsel özne oluşum sürecine odaklanan Queer, kültürel anlamda marjinal cinsel kimliklerin tanımlanması, Queer Teori ve Aktivist Sanattaki yaklaşımları incelenmiştir. Araştırmada, nitel araştırma yöntemlerinden biri olan literatür tarama kullanılmıştır. Araştırmada hedeflenen olgular hakkındaki ilgili literatürün tamamına ulaşılmaya çalışılmıştır. İlgili literatürde Queer Teori ve Aktivist Sanat ile ilgili bir araştırmaya rastlanmamıştır. Toplum sosyal ve siyasi anlamda etkileyen AIDS, toplumsal cinsiyetçilik, erkek egemen toplum, çocuk pornosu, kürtaj, kadın hakları, ırkçılık gibi pek çok konuda farkındalık yaratmak ve mevcut anti-düzeni yıkmaya ya da revize etmeye yönelik gerçekleştirilen Aktivist sanat performansları konusunda bilinç oluşturmak bu araştırmanın amacıdır.

Araştırma kapsamında Queer, Queer Teori ve tarihi gelişim süreci; teorisyen, akademisyen, filozof ve psikanalistlerin görüşleri doğrultusunda analiz edilmiştir. Araştırmanın sonucunda; entelektüel bir kavram olan Queer Teori ve Aktivist Sanat'ın, yalnızca eşcinsel siyaseti ya da provokasyonu değil, cinsel anlamda aydınlanmanın, normatif, yenilikçi, özgün, özgürleştirici aynı zamanda sosyal ve siyasi revizyonun eleştirel söylemi olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Queer, Queer Teori, Aktivist Sanat

¹Dr. Öğr. Üyesi, Trabzon Üniversitesi, e-mail: sedaliman@trabzon.edu.tr, (ORCID: 0000-0001-6920-6558)

Geliş Tarihi / Received: 03.12.2021

Kabul Tarihi / Accepted: 30.12.2021

QUEER THEORY AND ACTIVIST ART

ABSTRACT

In this research, Queer focusing on the process of sexual subject formation, defining culturally marginal sexual identities, Queer Theory and approaches in activist art were examined. In the research, literature review, which is one of the qualitative research methods, was used. It has been tried to reach all of the relevant literature about the cases targeted in the research. In the related literature, no research on Queer Theory and Activist Art has been found. The purpose of this research is to raise awareness about many issues such as AIDS, genderism, male-dominated society, child pornography, abortion, women's rights, and racism that affect society socially and politically, and to raise awareness about Activist art performances aimed at destroying or revising the existing anti-order. is the purpose.

Within the scope of the research, Queer, Queer Theory and its historical development process; analyzed in line with the views of theorists, academicians, philosophers and psychoanalysts. As a result of the research; It has been concluded that Queer Theory and Activist Art, which is an intellectual concept, is not only gay politics or provocation, but also a critical discourse of sexual enlightenment, normative, innovative, original, liberating, but also social and political revision.

Keywords: Queer, Queer Theory, Activist Art

GİRİŞ

Ortaya çıktığında eşcinsellikle ilişkilendirilen ve homoseksüelliğin aşağılandığı bir sıfat olarak tanımlanan Queer kavramı, zamanla eşcinselleri asimile etmek, baskılamak ve görmezden gelmek isteyenlere karşı istikrarlı bir duruşun ifadesi olarak şekillenmiştir. Normatif yapı ve söylemlere meydan okuyan Queer, adlandırmanın, doğallaştırılmış ve tanımlanmış kimlik kategorilerinin kısıtlayıcı etkilerine uyumlu bir kimlik politikasını harekete geçirmek olarak adlandırılabilir. Kimlikten çok kimlik eleştirisi olan Queer, 20. yüzyılın sonlarında ortaya çıkmış ve tüm toplumlarda farklı açılımlarla var olmuştur.

Süreç içerisinde akademisyen, teorisyen, filozof ve psikanalistlerin yorumları ekseninde bir teori olarak gündeme gelen Queer, yalnızca cinsel olanı değil genel olarak sosyal olanı yeniden kavramanın bir yolu olarak değerlendirilmektedir. İfade biçimini politik olarak güçlü bir özdeşleşmeye dönüştürmeyi amaçlayan Queer, herhangi bir kimlik iddiasını istikrarsızlaştırma potansiyeline sahip olsa da bu durum cinsel sorunlara bağlanmamalıdır. Queer Teori, kodlanmış cinsellik ikilemleri, sosyal ve siyasi olarak ötekileştirilmeye çalışılan marjinal kimlikleri tanımlayan bir teori modelidir. Her ne kadar Post Feminist Teori'den türemiş olsa da Queer Teori, toplumdaki kimlik sorunlarını ve her tür ayrıştırılmayı spesifik olarak gündeme getirmiştir.

Cinsiyet, toplumsal cinsiyet ve cinsel arzu arasındaki ilişkilerle ilgili entelektüel yaklaşımların bütününe kapsayan Queer Teori; edebi metinlerde, filmde, müzikte, görüntülerde ve performans gibi pek çok sanatsal uygulamada sınır tanımayan eleştirel ve provokatif eylemler olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle Performans Sanatı ve bu kapsamda gündeme gelen Aktivist Sanat gibi sanatsal üretimin bu değişken ve yaratıcı yöntemleri, Queer Teorisi'nin anlaşılması zor sınırları, çağrıları ve olasılıkları konusunda yeni ve eleştirel söylemler geliştirmektedir.

Toplumunu sosyal ve siyasi anlamda etkileyen AIDS, toplumsal cinsiyetçilik, erkek egemen toplum, çocuk pornosu, kürtaj, kadın hakları gibi pek çok konuda farkındalık yaratmak ve mevcut anti-düzeni yıkmaya ya da revize etmeye yönelik gerçekleştirilen Aktivist Sanat performansları çoğu zaman amacına ulaşmıştır. Akademik ve toplumsal anlamda Queer Teori ve Aktivist Sanat hareketlerinin algılanması yorumlanması ve değerlendirilmesi açısından bilinç oluşturmak bu araştırmanın amacıdır.

YÖNTEM

Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden literatür tarama kullanılmıştır. Cinsel özne oluşum sürecine odaklanan Queer, kültürel anlamda marjinal cinsel kimliklerin tanımlanması, Queer teori ve Aktivist sanattaki yaklaşımları kavramsal olarak incelenmiştir. Araştırmada hedeflenen olgular hakkındaki ilgili literatürün tamamına ulaşılmaya çalışılmıştır. Queer Teori ve Aktivist Sanat'ı analiz

edip, aralarındaki ilişkiyi çözümlenmek araştırmanın problemidir. İlgili literatürde Queer Teori ve Aktivist Sanat ile ilgili bir araştırmaya rastlanmamıştır. Toplumu sosyal ve siyasi anlamda etkileyen AIDS, toplumsal cinsiyetçilik, erkek egemen toplum, çocuk pornosu, kürtaj, kadın hakları, ırkçılık gibi pek çok konuda farkındalık yaratmak ve mevcut anti-düzeni yıkmaya ya da revize etmeye yönelik gerçekleştirilen Aktivist sanat performansları konusunda bilinç oluşturmak bu araştırmanın amacıdır.

Araştırma kapsamında Queer, Queer Teori ve tarihi gelişim süreci; teorisyen, akademisyen, filozof ve psikanalistlerin görüşleri doğrultusunda analiz edilmiştir.

1. QUEER NEDİR?

'Queer' kelimesinin etimolojisi tam olarak bilinmemekle birlikte Almanca çapraz, eğik, şaşılık, sapık veya yanlış kafalı anlamına gelen 'twer' kelimesinden türetilmiş olabileceği düşünülmektedir. Yirminci yüzyılın ortalarına kadar, 'Queer', garip, tuhaf veya tuhaf olan her şeye gönderme yapma eğiliminde olan kötü, değersiz ve hatta sahte bir şey öneren ek olumsuz çağrışımlar içeren bir kelime olarak karşımıza çıkmaktadır (Somerville, 2015).

Çıkış noktasından günümüze kadar kelime olarak farklı ama kavram olarak benzer pek çok tanımlaması yapılan "Queer, performatiflik içinde güç ve muhalefetin, istikrar ve değişkenliğin statü sorununu gündeme getiren bir terim olarak" (Butler, 1993: 226); kültürel anlamda marjinal cinsel kimlikleri ya da eşcinsel eğilimlerle gelişen yeni bir teorik modeli tanımlamak için kullanılmaktadır.

Queer Teori'nin temel kurucu figürlerinden biri olan E. K. Sedgwick, Queer'i "bir kimsenin cinsiyetinin, herhangi birinin cinselliğinin kurucu unsurları gerçekleşmediğinde; olasılıkların, boşlukların, örtüşmelerin, uyumsuzlukların ve rezonansların, sapmaların ve aşırılıkların açık ağı" (Sedgwick, 1993: 6) olarak tanımlamaktadır. Queer kavramı, marjinal kimlikleri asimile ederek baskılamak isteyenlere karşı bir tavidir ve "gücünü, suçlama, patolojikleştirme, hakaretle bağlantılı tekrarlanan çağrılardan almaktadır" (Butler, 1993: 18). Queer genellikle tartışılır homofobik bir terimin yeniden konuşlandırılmasını, olumsuz çağırmanın önemli bir farkla yeniden ele alındığı bir ters söylem örneğidir (Pustianaz, 2018).

"Queer, hem popüler hem de akademik kullanımda, gey ve lezbiyen ve bazen de transseksüel ve biseksüel terimleriyle birbirinin yerine" (Somerville, 2015: 187) kullanılarak bir kavram karmaşasına neden olmaktadır. Siyasi ve teorik bağlamda da, cinsel yönelime dayalı herhangi bir kimlik kategorisinin istikrarını sorgulayan bir terim olarak çelişkili bir şekilde kullanılmaktadır. Bu ikinci anlamda, başlı başına cinsel yönelim etrafında politik veya teorik soruları düzenleme eğiliminin bir eleştirisidir. Queer, lezbiyen ve gey gibi kategorileri doğallıktan çıkarmanın bir yolu haline gelmekte ve onları normal ile anormal arasındaki çizgiyi oluşturmaya ve denetlemeye yarayan toplumsal ve tarihsel olarak inşa edilmiş kimlikler olarak açığa çıkarmaktadır (Somerville, 2015). Bu

bağlamda Queer, bir istismar sıfatını benimseyip yeniden adlandırmasıyla, ifade biçimini politik olarak güçlü bir özdeşleşme biçimine dönüştürmeyi amaçlamaktadır (Warner, 2012).

Queer terimi ortaya çıktığında eşcinselliği ifade eden bir argo ya da homoseksüelliğin aşağılandığı bir kelime olarak kullanılmış olsa da son yıllarda kültürel olarak marjinal cinsel kimlikleri birleştiren, gey ve lezbiyen çalışmalarından doğmuş ve gelişmekte olan bir teori modelini tanımlamaktadır (Jagose, 2015).

Queer beden gey, lezbiyen ya da cinsel olarak tanımlanmış başka bir özne olarak şekillenmemektedir. Queer, cinselliğin potansiyel olarak özerk ve farklılaştırıcı bir güç olmaktan çıkmasını ve heterojen bedensel varoluş düzlemlerinin bir düzenlemesi olarak okunabilir olmayı hedeflemektedir (Pustianaz, 2018). Daha geniş kapsamlı düşünüldüğünde Queer bir ulus olduğunu iddia etmek, cinselliği çok aşan bir krizle karşı karşıya kalan, artık sürdürülebilir olmayan pozitif toplulukçu kimliklerde belirli bir yetersizliğe işaret etmektedir. Bu nedenle “Queer, genellik kaybı yoluyla eleme tehdidi altına giren kişilere verilen spesifik olmayan isimdir” (Pustianaz, 2018: 11). Warner, “cinsel yönelimin oldukça açık ve basit bir siyasi durum olduğunu, ayrımcılığın ortadan kaldırılması gerektiğini, ancak geylerin grup olarak daha fazla siyasi çıkarlarının olamaması gerektiğini” (Warner, 1993: 55) vurgulayarak toplumun cinsel yönelime dayalı olarak insanlara bakış açısını değerlendirmektedir. Her tür ayrımcılığa karşı olan Queer savunucuları pozitif de olsa toplumdan ayrıştırılmaya karşıdır.

2. QUEER TEORİ

Queer bir teori olarak akademik alanda 1980'lerin sonunda 1990'ların başında gündeme gelmiştir. 1990'larda formüle edildiği ve bugün uygulandığı şekliyle Queer Teori, terimi lezbiyen/gey çalışmalarının kapsamı dışındaki konulara atıfta bulunmak yerine onu normatif veya baskın düşünce tarzlarına karşı bir tür konum olarak kullanmıştır. Dolayısıyla, Queer'in kuramsallaştırılma ve uygulanma biçimi ile yorumlanma ya da kurumlar tarafından yapılandırılma biçimi arasında bir gerilim ya da boşluk bulunmaktadır (Whittington, 2012). Bu belirsiz durum dönüşümlü olarak bir güç ya da zayıflık olarak lanse edilmektedir. Bu nedenle teorisyen David Halperin, Queer'i herhangi bir kişiyi veya bir şeyi tanımlayan bir terim olmaktan uzaklaştırmaya çalışmıştır.

Queer teriminin özündeki belirsizlikle mücadele eden teorisyenler, cinselliğin cinsellik alanındaki yeri konusunda anlaşılamamışlardır. 1970'lerin feminist araştırma modelini izleyen çalışmaları, John Boswell ve James Saslow gibi tarihçiler modern öncesi lezbiyen/gey kimlikleri 1980'lerde beşeri bilimlerin ana akımına yaklaştırmışlardır. 1990'lar boyunca araştırmacılar, 'Queer', 'cinsellik', 'gey' veya 'lezbiyen' gibi anakronik olduğu kabul edilen terimlerin modern öncesi kültürlerdeki açılımlarıyla ilgilenirken çağdaş siyasi hedeflerden ödün vermeden en etkili şekilde nasıl

kullanılabileceğini ve kimlik nosyonunun nasıl yapıbozuma uğratılacağını tartışmışlardır (Whittington, 2012).

Fransız fikir tarihçisi ve aynı zamanda bir aktivist olan Michel Foucault'un, özellikle eşcinsel Aktivist Sanat ve eleştirisi üzerine önemli bir etkisi olmuştur. Foucault'un etkisi, söylemin otoritesini ve iktidarını özellikle cinsiyeti nasıl yapılandırdığını ve cinselliği nasıl temsil ettiğini göstermek olmuştur (Barret, 2012). Foucault'un, çalışmaları genellikle postyapısalcı olarak sınıflandırılan düşünürlerin en etkinlerindedir. Filozof Jacques Derrida'nın Batı metafiziği eleştirileri ve Psikanaliz Jacques Lacan'ın psikanalitik teoriyi radikal bir şekilde yeniden ifade etmesi ve Foucault' nun bilgi ve iktidara yönelik çeşitli araştırmaları, insan öznesinin statüsü üzerine son zamanlarda yapılan çalışmaların paradoksal olarak istikrarsızlaştırıcı temelini oluşturmaktadır. Foucault'da 1984'te AIDS'ten ölen bir eşcinseldir. Ölümünden sonra, Foucault'nun "gerçeği"ni aradığı iddia edilmiş, onun sözde sadomazoşist tercihlerini ve uygulamalarını, tarihsel ve felsefi yazılarının siyasetinin indirgemeci bir okumasıyla müstehcen ve onaylamayan bir şekilde ilişkilendiren bir dizi saldırıya maruz kalmıştır. İş, yaşam, başarı ve şeytanlaştırma, onu; birçok gey, lezbiyen ve diğer entelektüeller için güçlü bir model; bilgi, güç ve cinsellik arasındaki karşılıklı ilişkiler analizi de Queer Teori'nin en önemli entelektüel katalizörü haline getirmiştir (Spargo, 1999).

Günümüzde Queer teorisyenleri olarak anılan bilim insanları, Foucault'nun çalışmalarından yararlanarak cinselliğin, özellikle de "homoseksüel" ve "heteroseksüel" yönelimlerin ikili sisteminin nispeten modern bir üretim olduğunu savunmaktadırlar (Somerville, 2015). Warner "Queer and Then" adlı çalışmasında Queer Teori'nin çıkış noktasının temel dürtülerini; azınlık, siyasetinin söylenebilir olanın çerçevesini sorgulamak için genişletilmesi; dünyayı doyuran saygınlık hiyerarşilerine dikkat; kimlik çekirdeği olmayan bir marj yaratmak için örtüşen büyük ölçüde farklı şiddet ve iktidar yapıları arasında hareket; melankolik bir ütopyacılık; siyasetin dışında spekülative ve kehanet bir duruş (Warner, 2012) olarak tanımlamaktadır.

Queer Teori, tekil veya sistematik, kavramsal veya metodolojik çerçeve değil, cinsiyet, toplumsal cinsiyet ve cinsel arzu arasındaki ilişkilerle ilgili entelektüel angajmanların bir toplamıdır. Queer teori edebi metinlerde, filmde, müzikte, görüntülerde eşcinsel arzunun temsilinin okumaları; cinselliğin toplumsal ve siyasal iktidar ilişkilerinin çözümlemeleri; cinsiyet-toplumsal cinsiyet sisteminin eleştirileri; transseksüel ve transgender kimlik çalışmaları, sadomazoşizm ve sınır tanımayan arzular gibi çok çeşitli eleştirel uygulamaları ve öncelikleri tanımlamaktadır (Spargo, 1999).

Queer Teori, tüm biçimleriyle, bireysel kimliğin bir yüzü olarak anlaşılan cinsellik anlayışından, onu toplumsal güçlerin bir ürünü olarak görme lehine çevirme girişimidir (Warner; 2012). Queer, belirli bir kimlik kategorisiyle bağlantılı olmayıp, gay ve lezbiyen çalışmalarının en

son kurumsal dönüşümü olarak görülebilmektedir. Genel olarak, Queer, Feminist Teori'den doğsa da, tüm çıkış noktaları orada sabitlenmiş değildir; kromozomal cinsiyet, cinsiyet ve cinsel arzu arasındaki sözde istikrarlı ilişkideki tutarsızlıkları dramatize eden analitik modelleri tanımlamaktadır. Heteroseksüelliğin kökeni olduğunu iddia eden istikrar modeline direnen Queer; cinsiyet, toplumsal cinsiyet ve arzu arasındaki uyumsuzluklara odaklanmaktadır. Kurumsal olarak Queer, eşcinsel öznelere ile ilişkilendirilse de analitik çerçevesi aynı zamanda çapraz giyinme, hermafroditizm, cinsiyet belirsizliği ve cinsiyet değiştirme cerrahisi gibi konuları da kapsamaktadır. Queer heteroseksüelliği stabilize eden durumları, herhangi bir "doğal" cinselliğin imkansızlığını göstererek, "erkek" ve "kadın" gibi görünüşte sorunsuz olan terimleri sorgulamaktadır. Queer Teori'nin sabit cinsiyetleri, toplumsal cinsiyetleri ve cinsellikleri çürütmesi, çoklu ve istikrarsız konuların post-yapısalcı kimliğin özellikle lezbiyen ve gey olarak yeniden işlenmesinden gelişmektedir.

Kimlik siyasetinin altında yatan varsayımlardan ve onun sabit cinsel öznelere konumlandırma eğiliminden uzaklaşan Queer Teori, cinsel özne oluşum sürecine odaklanmaktadır (Somerville, 2015). Lezbiyen ve gey çalışmalarının amacı; evrensel olmasa da tekil bir gey özneyi bir araya getirmek ve güçlendirmekken, Queer Teori özneye karşı çıkmayı ve ona meydan okumayı amaçlamaktadır. Gey ve lezbiyen araştırmalarının hedefleri özgürlükçü, Queer Teori'nin amacı ise kaçınılmaz olarak cinsiyet ve cinselliğin altında yatan düzenleyici güçleri ve normları açığa çıkarmaktır. Queer Teori, bireylere ve onların yönelimlerine odaklanmak yerine, cinselliği mümkün ve okunaklı hale getiren psişik, kültürel, dilsel, politik yapıları açığa çıkartmaktadır (Warner, 1993). Akademisyen Siobhan Somerville, lezbiyen ve gey çalışmaları ile Queer Teori arasındaki farkı şu şekilde açıklamaktadır: "Lezbiyen ve gey araştırmalarındaki ilk çalışmaların çoğu, eşcinsellik ve heteroseksüellik arasındaki bir karşıtlık etrafında örgütlenme eğilimindeyse, queer çalışmalarının birincil eksenini, normatif ve normatif olmayan cinselliklerdir" (Somerville, 2015: 189).

Queer çalışma alanı, cinselliğin diğer kimlik ve sosyal statü kategorilerinden ayıramayacağı varsayımından yola çıkan 'kesişimsel' yaklaşımları kullanarak bu eğilime giderek daha fazla meydan okumaktadır. Bazı erken dönem Queer teorisyenleri, cinselliği, feminist toplumsal cinsiyet teorileri tarafından tam olarak açıklanamayan ayrı bir analiz kategorisi olarak anlamakta ısrar etmeyi gerekli bulmuşken, cinsellik ve toplumsal cinsiyetin asla birbirinden tamamen yalıtılamayacağı artık açıktır (Somerville, 2015). Aynı zamanda, kesişimsel yaklaşımlar Queer çalışmaları için daha merkezi hale gelirken, alan da giderek ulus temelli modellerin özgünlüklerine, küreselleşme ve emperyalizmin dinamiklerine yönelmektedir. Akademisyenler, arzuların ve kimliklerin ulusötesi bir çerçeve içindeki hareketini anlamak için Queer Teori'nin hem olanaklarını hem de sınırlarını sorgulama eğilimindedirler (Somerville, 2015). Queer herhangi bir kimlik iddiasını istikrarsızlaştırma

potansiyeline sahip olsa da bu durum cinsel sorunlara bağlanmamalıdır. Queer Teori yalnızca cinsel olanı değil genel olarak sosyal olanı yeniden kavramanın bir yolu olarak değerlendirilmektedir.

Queer'in etkisi sınırlı algılanmamalı; cinsel anlamda özgürleşmenin, kavramsal, sistematik, yapısalcı, normatif, ilerlemeci, özgürleştirici, devrimsel ve sosyal bir değişimdir. Entelektüel bir model olarak Queer, yalnızca eşcinsel siyaseti değil, yirminci yüzyıl sonu Batı düşüncesini oluşturan Postmodern bir duruştur (Jagose, 2015).

3. QUEER TEORİ'NİN GELİŞİMİ

Queer Teori, 1980'lerin sonları ve 90'ların başlarında, feminist düşüncenin özcü eğilimleri ve aynı anda gelişen lezbiyen-gey çalışmalarının kimliksel bağlılıklarına meydan okumak amacıyla ortaya çıkmıştır. "Lezbiyen ve gey araştırmalarında, 'gey' terimi, cinsellik hakkındaki dili daha klinik ve patolojik 'eşcinsel' den uzaklaştırmanın ve daha önceki homofil gruplardan ayırt etmenin bir yolu olarak benimsenmiştir" (Warner, 2012: 512).

Michel Foucault, Gayle Rubin, Leo Bersani, erken dönemde Eve Kosofsky Sedgwick, Judith Butler gibi daha birçok filozof ve araştırmacı bireysel psikoloji veya 'yönelim'den çok güç ilişkilerini özümseyen bir cinsellik analizi geliştirmişlerdir. Queer teorisyenleri ve bu alanda çalışan filozoflar, cinsiyetin, zevkin ve cinsel kültürlerin oluşumunun, bazı cinsiyet türlerinin meşrulaştırıldığı ve cinselliğin uygun biçimi olarak kurumsallaştırıldığı; normatif çerçevelere karşı meydan okuma haline dönüştüğünü ifade etmişlerdir. Teresa de Lauretis ve arkadaşları 1990'da California Üniversitesi'nde 'Queer Theory' adlı oldukça etkili bir konferans düzenlemiştir. O günlerde 'Queer' terimi, gey ile eşanlamlı olarak kullanılmamış; yüksek voltajlı bir hakaret ve damgalama yükü taşımıştır. Terim önceki yılların temel kavrayışlarının çoğunu katalize etmiş ve bunları baştan tahmin edilemez görünen bir şekilde akademi dışında zaten gelişmekte olan bir dizi politika ve seçim bölgesiyle ilişkilendirmiştir. New Brunswick'teki Rutgers Üniversitesi'ndeki 1991 Lezbiyen ve Gey Çalışmaları Konferansı'nda 'Queer' hakkındaki gayri resmi konuşmalar (Warner, 2012). Queer'in başkalaşımında oldukça etkili olmuştur. Michael Warner'ın "Fear of a Queer Planet" (1993) adlı derlemesi de dahil olmak üzere birçok erken dönem teorik açıklama, Queer Teori ile ilgili potansiyel ütopyacılık ve önyargılar hakkında uyarıda bulunmuştur. Fakat bu uyarılara rağmen 1994'e gelindiğinde araştırmacı Teresa de Lauretis, terimin "çok hızlı bir şekilde yayıncılık endüstrisinin kavramsal olarak anlamsız bir yarattığı haline geldiğini" (Warner, 2012) ifade etmiştir. Kavramsal olarak anlamsız olmaktan çok uzak olan Queer Teori, araştırmacı ve hala büyük ölçüde sindirilmemiş oldukça zengin bir ifade biçimine sahiptir.

Queer Teori'nin entelektüel açılımı, Michel Foucault'nun ilk olarak 1976'da Fransızca olarak yayınlanan "Cinselliğin Tarihi" kitabı ile başlamıştır. Foucault'nun kitabı açıkça bir hareket siyaseti

değildir. Eşcinsel çalışmaları içinde onunla ilgili ilk tartışmalar, onun psikanaliz eleştirisine ve eşcinsel kimliğinin inşacı bir açıklamasına dönüşmesine odaklanmıştır. Foucault'nun 'on dokuzuncu yüzyıl eşcinseli bir şahsiyet haline geldi' sözü kitaptaki en ünlü ifade olmuştur. Ancak sindirilmesi daha uzun süren, Foucault'nun cinsellik araştırma projesinin tamamına bakış açısını değiştirme biçimi olmuştur. Cinsel kimliklerle başlamak yerine, cinselliğin modern toplumlara özgü çeşitli tekniklerle önceden yapılandırılması hakkında bir düşünme geliştirmiştir. Onun anlatımında cinsellik aynı anda bir düzenleme, terapi ve özgürleşme alanı olarak görünür hale gelmiştir. Modern cinsellik bilgisi ile sömürgecilik ve aşırı biçimlerde "devlet ırkçılığı" olarak adlandırdığı şeyin çeşitli biçimleri arasındaki derin bağlar hakkında tartışmalar başlatmıştır (Warner, 2012). Foucault'un çalışmaları, postmodernist eleştiri, özellikle eşcinsel Aktivist Sanat ve eleştirisi üzerinde önemli bir etki oluşturmuştur (Barret, 2012).

Foucault'nun yaklaşımında cinsellik politikası, yalnızca cinsel azınlıkların olumlu açıdan incelemesine değil, aynı zamanda moderniteyi tanımlama tekniklerinin kapsamlı ve radikal olarak yeniden değerlendirilmesine yol açmıştır. Sedgwick'te ilk araştırmalarında benzer bir şekilde lezbiyen ve gey çalışmalarının örgütlenme sorunsalına, feminizm için heteroseksüellik, erkeklik ve modern kültürdeki baskının dinamikleri hakkında ortak bir bakış açısı bulmanın yolunu ifade etmiştir. Ona göre asıl sorun; kadınların baskıyı tanımlarken kendi homoerotik boyutlarını iğrendiren, eşcinseli başarısız ama tehlikeli ve reddedilmiş bir versiyonu olarak yansıtan erkek sosyalliği mekanizmasıdır (Warner, 2012). Sedgwick, 1990'da yayınlanan "Epistemology of the Closet" adlı kitabında Modern Batı kültürünün hemen hemen her yönüne ilişkin bir anlayış, yalnızca eksik değil, aynı zamanda bir Modern homo/heteroseksüel tanımının eleştirel analizi olduğunu ifade etmiştir. Sonradan Queer Teori bu iddianın daha da güçlü bir versiyonunu savunma eğiliminde olmuştur, bu da normatif cinsellik alanının ne kadar dağınık olduğunu ve ırksallaştırma gibi kavramları anlamamızı gerektirdiğini öne sürmektedir. Gelişmiş ülkeler ile koloniler veya post-koloniler arasındaki dinamik, cinsiyet biyomorfizminin stabilizasyonu gibi sorular, Queer Teori olarak adlandırılmadan önce Judith Butler tarafından da gündeme getirilmiştir. Butler'ın 1990 "Cinsiyet Belası", toplumsal cinsiyetin performatifliği hakkındaki iyi bilinen argümanlarına ek olarak, en derin etkisini, aynı türden bir bakış açısı değişikliği yoluyla yapmıştır. Seksin doğasından başlamak yerine bizi ilk etapta toplumsal cinsiyet ve cinselliğin oluşturulduğu ve yerleşik olduğu normatif çerçeveleri analiz etmeye teşvik etmiştir. Butler, fenomenolojiden ve Pierre Bourdieu'nun pratik teorisinden elde edilen bilgileri uzun bir feminist düşünce tarihi ile birleştirerek, çoğu felsefede veya sosyal bilimlerde hala tam olarak kavranmamış bir sorunu ön plana çıkarmıştır. Çoğu norm açıklaması, inançlar veya arzular temelinde hareket eden ve ne yapılması gerektiği üzerinde düşünen bir fail hayal ettiğinde, Butler, örneğin, cinsiyete sahip olmak gibi, kendimizi belirli fail türleri olarak zaten normatif olarak örgütlenmiş bulma

yollarımıza dikkat çekmiştir (Warner, 2012). Butler ve Sedgwick, kimliklerimizin, seçimimiz veya kontrolümüzün dışındaki güçler tarafından sınırlandırıldığını iddia ederken, aynı anda kimliklerimizi normatif yollardan başka şekilde hayata geçirmenin olasılığını ve siyasi gerekliliğini tartışmışlardır. Queer Teori'nin felsefi temelleri en çok Butler'ın çalışmasında görülmektedir. Butler'ın Queer Teoriye en kalıcı katkısı, onun toplumsal cinsiyet performativitesi teorisidir. Butler, "Performative Theory of Assembly of Assembly"de performatifliği, "toplumsal cinsiyet ifadesinin bireysel, bağımsız ve hermetik olarak sabitleyerek, bireysel bilincin derin kaynağından çıkan bir şey olarak kavramsallaştırılmasına meydan okumakta, özne ve dünyadaki yeri hakkında kesinlik duygusu sunmaktadır" (Butler, 2015: 509) ifadesiyle tanımlamaktadır. Butler'ın görüşüne göre, toplumsal cinsiyet, toplumsal cinsiyete dayalı eylemlerin bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. "Zorunlu heteroseksüel kimlikler, ontolojik olarak birleştirilmiş 'erkek' ve 'kadın' fantasmaları, gerçeğin zemini, kökeni, normatif ölçüsü olarak konumlanan teatral olarak üretilmiş etkilerdir" (Butler, 1993: 313). Postyapısalcı bir filozof olmanın ötesinde kendisini aktivist olarak tanımlayan Butler, "Gender Trouble" da, toplumsal cinsiyete dayalı yaşamda neyin mümkün olduğunu düşünmenin belirli alışılmalı ve şiddet içeren varsayımlarla (Butler, 1999: 3) nasıl engellendiğini ortaya çıkarmaya çalışmıştır. Ayrıca azınlıkların cinsiyetçi ve cinsel pratiklerini meşrulaştırmak için bir hakikat söylemi kullanmaya yönelik her türlü çabayı baltalamaya (Butler, 1999) çalışmıştır. Cinsiyetin biyolojik, toplumsal cinsiyetin ise kültürel olarak yapılandırılmasına meydan okumakta, cinsiyetin söylem ve kültürel dayatmadan önce görünürdeki varlığının, yalnızca toplumsal cinsiyetin işleyişinin bir sonucu olduğunu iddia etmektedir.

Butler'e (1999: 8) göre; "Queer teorisyenler toplumsal cinsiyet ve cinsellik arasında analitik bir ayrım çizerek, aralarındaki nedensel veya yapısal bağı reddetmektedirler. Bu ayrımla kastedilen, heteroseksüel normatifliğin toplumsal cinsiyeti düzenlememesi gerektiği ve bu tür bir düzenlemeye karşı çıkılması" gerektiğidir. Butler'de cinsiyetin cinsel bir düzenlemesi olmadığını, cinsiyeti altüst etme performansının cinsellik veya cinsel pratik hakkında hiçbir şey gösteremeyeceğini kabul etmektedir.

4. QUEER TEORİ VE AKTİVİST SANAT

Queer teori feminizm ve post-feminizm politikalarını genişleterek sadece kadın kimliğini değil, aynı zamanda kimlik sorunu, cinsiyet, yönelim, ırk, sınıf eşitsizliği gibi sorunları iktidar ve denetim mekanizmaları kapsamında gündeme getirerek yeni akım başlatmıştır. Bir dizi konferansla gündeme gelen Queer Teori heteroseksüelliğin normlaşmasına karşı marjinal kimlikleri desteklemiştir. 1970'lerin sonlarına doğru postmodernizmin aktif olarak gündeme gelmesiyle birlikte asimilasyoncu

eşcinsel politikalarını provoke eden bir kesim ortaya çıkmıştır. Entelektüel aktivist olan bu grup 1980'lerde eşcinsel kültürü desteklemiştir.

Queer Teori seksenlerin sonlarından itibaren siyasi ve teorik güç kazanmışsa da, bunu söylem dışı kimliklere yönelik eleştirisi sayesinde başarmıştır. İnsan olmanın ne olduğu fikrinin, tüm temel ve doğal çağrışımlarının reddedilmesi, bedenlerimizi söylemsel iktidar ilişkilerinin sonucu olarak gören kavramla güçlü bir şekilde bağlantılıdır (Martínez, Arévalo, Gomariz & Suzzi, 2021). 20. yüzyılın sonlarına doğru, beden; bütünlük, kapanma ve ontolojik bir temel çağrıştırmaktan vazgeçtiğinde, Julia Kristeva, maddenin amansız ve kontrol edilemez gücünün kanıtı olarak bedensel parçalara ve fiziksel kalıntılara dikkat çekmiştir. Özellikle görsel sanatlar, Kristeva'nın bedenle ilgili katkılarıyla ilgilenmiştir. Kuzey Amerika post-yapısalcılığı, bedeni anlamlandırma meselesi olarak söylemdeki yeniden anlamlandırmalar aracılığıyla normu norm temelinde yıkmaya çalışırken, çeşitli performans sanatçıları, vücutlarının maddeselliğini deneyimlerine dahil etmişlerdir. Normatif sınırlar içinde yer alması mümkün olmayan bedensel sunumlar arayışında bedeni temsil sınırlarının ötesine itmekle ilgilenmişlerdir (Martínez, vd., 2021). Sonuçta "kendilerini, lezbiyen, eşcinsel ya da biseksüel değil Queer olarak adlandıran yeni bir aktivist nesil doğmuştur" (Barret, 2012: 85).

Görsel sanatlarda bedene artan bir vurgu olduğu gibi, akademik alanda, özellikle feminist ve Queer Teori'de de beden teorisine paralel yoğun bir ilgi olmuştur. 1980'lerin sonlarından bu yana, Batı toplumu, örneğin istilacı hastalık ve ölümü içeren AIDS salgını krizine bağlı olarak, beden üzerinde artan bir saplantı geliştirmiştir. Eşcinsel toplulukların damgalanmasına yol açan AIDS salgını krizi, akademik bir söylem olarak Queer kuramın kimlik-politika temelli bakış açılarına ve Queer'e karşı bir tepki olarak sosyokültürel bağlamda ortaya çıkmıştır. AIDS krizini çevreleyen homofobik siyasi retoriğe yanıt olarak aktivizm, bir mücadele stratejisi olarak gündeme gelmiştir. Bu nedenle, nispeten yeni temel, sosyal ve politik sorular, beden sorunsalına derinden dahil olmuştur (Gutiérrez-Albilla, 2008). Eşcinsel aktivizm, diğer bedenlere yönelik bir şehvetin, bir dizi siyasi sempati için belirli bir hareket noktasından ziyade, siyasi radikalizmden kaynaklanan bir karar (Bersani, 2010) olarak değerlendirilmektedir.

Aktivizm, iktidarın dayattığı geleneksel sınırlara, hiyerarşiye ve kurallara meydan okumaktadır. Aktivizm, örüntülerin kelimelerden daha etkin olması sebebiyle görsel sanatlar alanında daha erişilebilir ve daha evrensel bir hal alabilmektedir. Savaşlar, biyoiktidar, ırk eşitsizliği, AIDS, kürtaj, feminizm, uyuşturucu gibi siyasi, politik ve sosyal pek çok konu Queer aktivizminin konusu olabilmektedir.

Eşcinsel aktivist, sanatçı ve eleştirmenler radikal politik eylemlerinde kullanacakları stratejileri post-yapısalcı kuramlarından almaktadırlar. AIDS ile mücadele eden eşcinsel aktivist sanatçılar, Jenny Holzer, Barbara Kruger ve Hans Haacke gibi postmodernist sanatçıların tarzlarını

özgürce sahiplenerek postmodernizmin sanatsal stratejilerini kullanmışlardır (Barret, 2012). Bu stratejileri kullanırken özgün ve yaratıcı oldukları konusunda herhangi bir hak iddia etmemişlerdir. Sanatçıların fikirlerini ve üretim süreçlerini çalmak aktivizmin bir parçası olarak düşünülmüş, ortaya çıkan eylemdeki propaganda etkisine odaklanılmıştır. Aktivistler için önemli olan izleyende gerilimi arttırarak temel duyguları uyandırmak ve farkındalık yaratmaktadır.

Aktivizm 1940 sonrası şekillenmeye başlamışsa da 1970'lerde gündeme gelen radikaller daha önceli homofil grupları eleştirmişlerdir. Eylemleri şiddet ve provokasyon içeren yeni aktivist grupların ilk örnekleri 1970'de Fransa'da kurulan FHAR (Front Homosexuel D'action Révolutionnaire) ve Radikal LGBTT örgütleridir. Daha sonra gayri resmi bir örgüt olan "Amerika'da mahalle bazında kadın ve erkek eşcinsellere rehberlik amacıyla kurulmuş ilk eşcinsel The Chelsea Gay Association ((CGA) Chelsea Eşcinsel Birliği)" (Shernoff, 1997), onu takiben de "Pink Panthers" (Pembe Panterler) kurulmuştur. Bu gruplardan en etkilisi AIDS'e ilişkin mücadele sürecinde kurulmuş ACT UP örgütüdür. Queer Aktivizm kapsamında AIDS pandemisini sonlandırmak, toplumsal cinsiyetçilik, erkek egemen toplum, çocuk pornosu gibi pek çok konuyu protesto etmek amacıyla kurulan ACT UP (Coalition to Unleash Power) ve SRL (Survival research Laboratories) gibi gruplar egemen kültürün baskıcı politikalarını ağır bir dille eleştirmişlerdir. ACT UP eylemlerinde AIDS için farkındalık yaratarak, tıbbi araştırma, tedavi ve eğitim aracılığıyla AIDS pandemisini sonlandırmak, yasaları ve kamu politikalarını değiştirmek için çeşitli performanslar düzenlemiştir.

ACT UP, Queer teorisyen David Halperin tarafından Foucault'nun cinsiyet, bilgi ve iktidara ilişkin stratejik yeniden kavramsallaştırmasının en özgün, zeki ve yaratıcı siyasi düzenlemesi olarak tanımlanmıştır (Spargo 1999). Birçok insan için AIDS salgını deneyimi, bilgi ve kimlik anlayışlarını paramparça etmiş ve her ikisinin de iktidarın işleyişine ayrılmaz bir şekilde bağlı olduğunu ortaya çıkarmıştır. AIDS aktivizmi ve asimilasyonist stratejilerin reddi bağlamında 'Queer' hem popüler kültürde hem de teoride mevcut haliyle yeniden konuşlandırılmıştır (Spargo 1999). ACT UP'ın 1980'lerin sonunda ve 1990'ların başındaki gösterileri, yasal politikalarda ve tıbbi uygulamalarda somut değişiklikler gerçekleştirmiş, antiretroviral ilaçlar için klinik deneylerde değişikliklere yol açmış ve ilaç şirketlerini bu ilaçların maliyetini düşürmeye teşvik etmiştir. Grup ayrıca cinsellik ve medeni haklar kapsamında kültürel olarak yerleşik fikirlerin değişmesine katkıda bulunmuştur. ACT UP'tan sonra "Queer Nation" (Queer ulusu) adında başka bir grup kurulmuştur. Bu gruplar öpüşme eylemleri, dans partileri, mekân basma, kostümlü parodik ve provokatif pek çok eylem düzenlemişlerdir. Queer eylemler yalnızca bu grupların performanslarıyla sınırlı kalmamış, bireysel olarak da devam ederek etkinliğini korumuştur. Kimlik, cinsiyet, cinsellik gibi konular ile ilgili çalışan filozof ve küratör Paul B. Preciado'nun süreç performansı en iyi bireysel aktivist örneklerden biridir. Preciado, 2010 yılında, kimyasal yollarla kendi cinsiyetini değiştirmek için kendi kontrolünde

testosteron almaya karar vermiştir. Preciado, hem politik hem de performans olarak adlandırdığı bu deneyimle ilgili olarak 2008 yılında, Testo Junkie adında bir kitap yayınlamıştır.

Testo Junkie, farmasötik ve pornografi endüstrileri tarafından arzu yaratma işlerinde ölçüldüğü, incelendiği ve kontrol edildiği şekliyle 21. yüzyıl vücudunun titiz bir incelemesidir. Yazar tarafından bir 'farmakopornografik rejim' olarak adlandırılan bu endüstriler ikilisi, "cinsel özneliğin biyomoleküler (farmako) ve semiyotik-teknik (pornografik) yönetimi" anlamına gelmektedir. 'Pharmacopornografi'nin teorik ve politik analizinde yazar, endüstriler aracılığıyla hakim düzenin bedenlerimizi ve sonuç olarak cinselliğimizi ve cinsiyetimizi nasıl kontrol ettiğini ifade etmektedir. Bu sadece testosteronun beden ve öznelik üzerindeki etkisini ölçmek için bir deney değil, politik bir deney, bir provokasyon, bir direniş eylemi ya da Preciado'nun açıkladığı gibi, "kendin yap"ın oto-deneysel bir biçimidir. Preciado, ana akım kültürel teoriden kaçan yeni hükümet ve beden teknolojilerini yeniden düşünmek için oldukça ütöpik bir yol sunmaktadır (Perez, 2013).

Aktivist grupların ya da bireysellerin performansları pek çok festival kapsamında da değerlendirilmiştir. Yazar, yönetmen, oyuncu ve küratör olan Moynan King, Buddies in Bad Times Theatre's Hysteria Festival'in (2003-2009) yönetmeni, Cheap Queers'ın (üç günlük Pride performans festivali) kurucusu ve yöneticisi, Rhubarb! Festival ve bir dizi bağımsız alternatif kabare ve performans etkinliğinin yapımcısı olarak, alternatif ve queer performans yaratmanın ve sunmanın zorluklarını incelemiştir. King (2012); Queer sanatçıların, hem kendilerinin sunumunda hem de teatral biçim ve içeriği keşfetmelerinde deneysel olduklarını, onlar için kimlik ve arzunun her zaman değişim halindedir olduğunu vurgulamıştır.

Queer terimi, performans dünyasında büyük ölçüde "avangard" olarak yeniden yapılandırılmış ve deneysel veya alternatif uygulamalarla eşanlamlı hale gelmiştir. Queer performansı, performans sanatı, kabare ve etkileşimli performans enstalasyonu gibi geleneksel olmayan teatral biçimlere yönelse de, Queer'in bu yeni tanımı tamamen fazla sınırlayıcı ve evrenselcidir. Queer'i öncelikle normatif olmayan sanatsal pratiklerle eş anlamlı hale getirerek, bu terimin siyasi tarihini potansiyel olarak seyretebilmek mümkündür. Queer performansın heteroseksist, homofobik ve cinsiyet karşıtı normatif politikalarla ilişkisini sürdürmesi gerekmektedir (King, 2012).

SONUÇ

Lezbiyen veya gey olarak etiketlenen kimlik kategorilerinin aksine, geleneksel kimlik siyasetinde genellikle incelenmemiş kısıtlamaların teorileştirilmesinden doğan Queer, büyük ölçüde tanınma, doğruluk ve öz-kimlik kayıtlarının dışında üretilmiştir. Judith Butler, "Queer Trouble" başlıklı kısa paragrafında Queer terimini, kimlik içindeki farklılığın özel bir ifadesi olarak yeniden düzenlemiştir (Butler, 1993). Bu özel ifade kapsamında düşünmek, "demokrasinin köklerini, genellik

iddialarının kapsamını, onun temsili gündemini yönlendiren dışlamaları ve cisimleşmiş öznelerin halka ait olan ya da olmayan olarak somutlaştırılması” (Pustianaz, 2018) anlamına gelmektedir. Kimlik, istikrar ve normatiflik etkileri üreten tekrar ve alıntı üzerine kurulu ve performatif olan Queer, ihlal, muhalefet, arzu ve kendini tanımlamayı öneren çok yönlü bir durumdur. Queer fikrinin kendisi bir benlik performansını ima etmektedir. Queer sanatçı için yaratıcı varoluş biçimi ve yaratıcı eser üretimi iç içedir. Queer kolektif bir mücadele, tam olarak tanımlanamayan bu yüzden de sürekli revize edilen ve daha çok siyasi amaçlar doğrultusunda yönlendirilen bir kavram olma eğilimindedir. Queer Teori başlangıç noktasında bugüne anlam olarak pek çok kez başkalaşım gösterse de söyleminde ifade biçimi haricinde herhangi bir istikrarsızlık göstermemiştir.

Konferans, festival, eylem gibi pek çok alanda varlığını sürdürmeye çalışan Queer Teori, en iyi ifade biçimini Ativist Sanat'ta bulmuştur. Aktivistler için önemli olan izleyende gerilimi arttırarak temel duyguları uyandırmak ve farkındalık yaratmaktadır. Aktivist Sanat 1970 sonrası kurulan pek çok örgüt, sanat grubu ya da bireysel eylemlerle gündeme gelerek postmodernizm kapsamında Performans olarak şekillenmiştir. Toplumda Aktivist performanslarla gündeme gelen ve bu sayede iktidarın dikkatini çekmeyi başaran Queer gruplar ya da bireyseller genellikle kurumsallaşmış ve reformist politikalara direnmek isteyen genç kuşağa hitap etmektedir. Queer bazen beyaz olmayan topluluklarda beyaz bir harekete işaret etmekte; bazen bir lezbiyen aktivizmini harekete geçirirken, bazen de kadın ve erkeklerin sahte birliğini temsil etmektedir. Özünde her tür ayrımcılığa direnen Queer Teori'nin entelektüel kaygıları; sanat aracılığıyla kendine en uygun ifade biçimini bularak Aktivizm dahilinde dirençli bir şekilde ilerlemeye, toplumu etkileyen cinsellik ve cinsellikle temellendirilebilecek pek çok protesto konusunu iktidarın ya da toplumun gündemine getirmekte, yenilikçi, özgür, eşitlikçi hakları istikrarla savunmaya ve sembolik düzene meydan okuyarak farklı türde pek çok çalışmaya yol açmakta ve farklı başlıklar altında sürdürülmeye devam etmektedir.

Entelektüel bir kavram olan Queer Teori ve Aktivist Sanat yalnızca eşcinsel siyaseti ya da provokasyonu değil, cinsel anlamda aydınlanmanın, normatif, yenilikçi, özgün, özgürleştirici aynı zamanda sosyal ve siyasi revizyonun eleştirel söylemidir.

KAYNAKÇA

- Barret, T. (2012). *Sanatı Eleştirmek Günceli Anlamak*. Hayalperest: İstanbul.
- Bersani, L. (2010). *“Is The Rectum A Grave?” And Other Essays*. The University Of Chicago Press: London.
- Butler, J. (1993). *Boddies That Matter. On The Discursive Limits Of “Sex”*. Routledge Press: New York & London.
- Butler J. (1993). Critically Queer. *A Journal Of Lesbian and Gay Studies*. 1: 17–32. <https://doi.org/10.1215/10642684-1-1-17>.
- Butler, J. (1993). “Imitation and Gender Insubordination.”, H. Abalove, M. Barale & D. Halperin(Ed.). *In The Lesbian and Gay Studies Reader*. 307-320. Routledge Press: New York & London. Erişim Tarihi: 12.10.2021, <https://pcnw.org/files/Butler-ImitationandGenderInsubordination.pdf>.
- Butler, J. (1999). *Gender Trouble.: Feminism and The Subversion of Identity*. Routledge Press: New York & London.
- Gutiérrez-Albilla J. D. (2008). Abjection and The Politics of Feminist and Queer Subjectivities İn Contemporary Art. *Angelaki Journal Of Theoretical Humanities*. 13(1): 65-84. DOI: 10.1080/09697250802156075
- Jagose, A. (2015). *Queer Teori*. (A. Toprak, Çev.) Ankara: Nota Bene Yayınları.
- King, M (2012). Queer Performance: Women And Trans Artists *Canadian Theatre Review*. 149:3 [Http://Dx.Doi.Org/10.3138/Ctr.149.3](http://Dx.Doi.Org/10.3138/Ctr.149.3)
- Martínez, A. Arévalo, L. N. Gomariz, T. M. Suzzi, G. S. (2021). The Queer Potential of The Abject. The Agency of Matter And Radical Negativity İn Mona Hatoum’s Corps Étranger. *Whatever. A Transdisciplinary Journal of Queer Theories and Studies*. 4: 487-510. <https://doi.org/10.13131/2611-657X.whatever.v4i1.85>
- Perez, K. M. (2013). Testo Junkie: Sex, Drugs, and Biopolitics in The Pharmacopornographic Era. New York: The Feminist Press. <https://doi.org/10.5324/njsts.v3i1.2156>
- Pustianaz, M. (2018). A queer whatever: political figures of non-identity *Whatever. A Transdisciplinary Journal of Queer Theories and Studies: Vol. 1.: 1-33*. DOI: <https://doi.org/10.13131/2611-657X.whatever.v1i1.4>
- Sedgwick, E. K. (1993). *Tendencies*. Duke University Press: Durham.
- Shernoff, M. (1997). *Early Gay Activism İn Chelsea: Building A Queer Neighborhood*, 57: 267. Erişim Tarihi: 08. 11. 2021, http://8th14th.northwestern.edu/chelsea/Gay%20th%20Ave/gay_history.htm

Somerville, S. B. (2015). "Queer." Bruce Burgett & Glenn Hendler (Ed.). *Keywords For American Cultural Studies*. 187-191. New York University Press: New York.

Spargo, T. (1999). *Postmodern Encounters. Foucault And Queer Theory*. Published in The Uk.

Warner, M. (Ed.) (1993). *Fear Of A Queer Planet: Queer Politics And Social Theory*. University Of Minnesota Press: London.

Warner, M. (2012). Queer and Then? *Chronicle of Higher Education*. Erişim Tarihi: 10.10.2021 <https://cpb-us-e1.wpmucdn.com/wordpressua.uark.edu/dist/e/218/files/2019/05/Queer-and-Then-Warner.pdf>

Whittington, K. (2012). Queer. *Studies in Iconography*. 33: 157-168. Western Michigan University. Medieval Institute Publications.